

Fulbert Steffensky

A végtelen jelen

Korunk egyik parancsszava: mobilitás

A szavak bálványá válhatnak. Kézen-közön, anélkül hogy valaki észrevenné, elveszítik egyszerű értelmüket. Sugalmazással és parancssá válnak, és az érvek helyébe lépnek. Ilyen szó lehet a rugalmasság, a fitness, az újdonság, a fiatalság, a szépség, a siker. Ezek a szavak nem azt jelentik, amit mondanak. Felszólítások és figyelmeztetések: Ha modern ember akarsz lenni és a kor magaslatán akarsz állni, akkor akadékoskodás nélkül ismerj el minket; akkor áldozz és szolgálj annak, amit mi megnevezünk; tedd azt végső értékeddé – tedd istenedd: a sikert, a fiatalságot, a rugalmasságot! A nyelv, amelynek mégiscsak fel kellene tárnia a dolgokat, így módon a hazugság leplevé válik. E hazug szavak közé tartozik a mobilitás (mozgékonyosság) is? Olyan tartalmat jelöl ez a szó, amely elősegíti az ember humanitását, vagy olyant, amely károsítja?

Először a zsidó-keresztény hagyományra vetek pillantást, és megkérdezem, milyen szerepet játszik abban a mozgás. E hagyományban két alapirányultsággal találkozunk; egyrészt a jelen dicséretével, másrészt az új föld iránti vágyakozással. Az első formában a hívők a teremtést látják. Azt látják, ami már megvalósult és sikerült. Dicsőítik Istent a pompás lombosodó fáknban, a nárciszban és a tulipánban, a rendkívül tehetséges csalóganban, a gólyában és a méhekben. Nem minden csak jövő, s az ember már most élvezheti a bort és a nemes lépes mézet. Már most látható, hogy az élet jó, és nem kell örökké „holnap embernek” lenni. Itt-lét, helyben maradás, dicsőítés, már-otthon-lét, nyugalom – ezek az ismertetőjegyei és vágyai ennek a vallásnak.

Az istendicsőítő teremtés-vallásosság mellett ott van a megváltás utáni vágyakozás. Az útra kelés és a mozgékonyosság inkább számít, mint a helyben maradás és a nyugalom. A szövegek tele vannak a mozgás képeivel. Az olyan kifejezések, amelyek a mozgást teszik kézenfekvővé, vagy éppen írják elő az ember számára, egyenesen a hit középpontjából fakadnak. Felkelni, hazánkból elmenni, apánkat-anyánkat elhagyni, szilárd hellyel nem rendelkezni, kivonulni –

ezek itt a hit alapszavai. Ami merev, jöjjön mozgásba! Azt a helyet, ahol berendezkedtünk, hagyjuk el: a bűn és a torz élet helyét, a reménytelenség helyét, a nyomorúságos élet helyét. A bibliai történetek szinte mindig a változás történetei. Emberek arra kapnak felszólítást, hogy hagyják el hazájukat, változtassák meg életmódjukat, törjenek ki megszokásaikból, mondjanak le szerepükről és foglalkozásukról. A Biblia mobilizáló történeteket mesél el; a fatalizmussal és az életmerevséggel szembeálló történeteket. Emberek talpra állításáról hallunk, arról, hogy korábbi helyükről elviszik őket, vándorlási tapasztalatokat szereznek, mint az a nép, amelyet Isten Egyiptomból hív ki, s az a rendeltetése, hogy a tengeren és a sivatagon át eljusson az Ígéret Földjére.

Mindazonáltal a mozgás nem önmagáért van. E hit emberei nem könnyűlovasok, akik a kergetőzés kedvéért száguldoznak. Mozdásuknak célja van. A népnek arra földre kell eljutnia, ahol nincs szolgaság. A nagyobb szabadságba és határozottságba kell kivonulnia annak, aki elhagyja apját és anyját. A hívőktől elvárt mobilitás transzcendencia, átlépés a világosabb életbe és egy olyan hazába, ahol még senki sem járt. Ebben a mobilitásban maga az utazás még nem a cél, hanem csak a célhoz vezető út. Ez a hit tehát nem a pusztaváltozást és az útra kelést dicséri; a vágyakozás célja a megérkezés egy másik országba, egy másik hazába. A jobb haza eszméje miatt kerekednek fel az emberek. Azért válnak nyugtalanok és hazátlan fickókká, mert megéreztek egy másik bolygó levegőjét, egy olyan hazát, ahol még a vakok is látnak, s a bénák is táncolnak. Csak azok tudnak próbát tenni a felkelésre, akikben már élnek annak a másik hazának a képei, amelyben nincsenek életsivatagok, és amelyben már senki sem válik mások zsákmányává. Minél nagyobbak az embereknek az életről alkotott látomásai, annál nyugtalanabbakká válnak, annál inkább csörgetik fogságuk láncait, és válnak a vágyakozás embereivé. A keresztény és a zsidó hagyomány tehát nem hitelteleníti a mozgást, ellenkezőleg, mozgásra csábít.

Most abba a korba szeretnék visszapillantani, amikor az embereket röghöz kötöttségre kárhoztatták, és immobilok voltak. Ez nem valami távoli múlt, hanem saját gyerekkorom világa, amelynek az időhöz, a sebességhez és a mobilitáshoz fűződő viszonya manapság csaknem archaikusnak tűnik számunkra. Ennek a lassú világnak a jelképe a tehének vontatta kocsi volt. Messziről hallatszott jövetelük, és lassan tűntek el. Az embereknek sok időre volt szükségük útjaikhoz, ételeik elkészítéséhez, munkaeszközök megjavításához, a krumplikapáláshoz, a fűnyíráshoz és ruháik megfoltozásához. Csak kevés dolog történt gépileg, és kevés dolog lehetett gyorsan elintézni. Az emberek helyhez voltak kötve, mivel autók alig léteztek, s a közlekedési rendszer fejletlen volt. Ha az ember elment az öt kilométerre fekvő járási központba, vasárnapi ruháját vette fel, mivel ritkasága miatt ez már „utazás” volt. Az utaknak más jelentésük volt. Nem a közlekedés erei voltak, amelyeken az ember az egyik helyről a másikra suhant, anélkül hogy észrevette volna a távolságot. Az utak nyilvános helyek voltak. Gyerekek játszottak rajtuk, s nem volt szükségük külön játszótérre. Emberek jártak rajtuk, látták egymást és csevegtek, szidták egymást vagy pletykálgodtak. Észrevették egymást, jobban-rosszban.

Ebben az immobil világban az emberek nemcsak a külső helyeiket is csak nehezen hagyták el, például az életfelfogásukat. Nem sokat változott az, ahogyan az életről, a gyereknevelésről, a férfi-nő kapcsolatáról, a vallásról és a nevelésről gondolkodtak. Életfilozófiájukban is immobilok voltak, hiszen alig-alig volt lehetőségük arra, hogy sajátjuktól eltérő élettervezeteket is megismerjenek. A „másik” ezért inkább az ismeretlen, az ellenséges ember volt, akitől óvakodni kellett. A „Maradj otthon, és táplálkozzál tisztességesen!” közmondás nemcsak a helyváltoztatástól óvott. A szellemi helyet is ráerőltették az emberekre, és megkívták tőlük, hogy ne változtassák meg azt. Társadalmi helyüket, szerepeiket illetően is immobilok voltak. Akkoriban elkép-

zelhetetlen volt, ahogy én viselkedem ma az unokáimmal, és ők velem. Veszekszünk egymással, kigúnyoljuk egymást, a gyerekek nagyapjuk szavába vágnak, s ő az övékébe. Ennyi szabadságot és játékos-ságot akkoriban nem lehetett elképzelni sem. Az apaszerep világos volt, éppígy az anyáé és a gyerekéké, az öregeké és a fiataloké, a tekintélyeseké és a kevésbé tekintélyeseké. Az ember tudta, kinek a dolga előre köszönni, és kit illet meg elsőként a szólás joga. Mivel a viselkedés ennyire szabályozott volt, olyan idők voltak ezek, amikor nagy valószínűséggel meg lehetett jósolni, adott helyzetben ki hogyan fog viselkedni. Tudni lehetett, hogy normális esetben mit csinálnak az emberek, hol vannak és hogyan viselkednek. Ha például rokonokat vagy ismerősöket látogatott meg az ember, nem jelentkezett be előre, mivel eleve tudta, mikor és hol lehet valakit megtalálni.

Ezt az immobil világot formális biztonság és megbízhatóság jellemezte. De jó világ volt-e? Erre a kérdésre csak az fog egyértelműen pozitív választ adni, akinek még nem kellett a nyári hőségben hosszú, poros utakat bejárnia; aki még soha nem szedett fel takarmányrépát az őszi mocsárban; aki sosem élt olyan korban, amikor a gyerekek nem beszélhettek vissza szüleiknek, a nők a férfiaknak, a laikusok a lelkészeknek, a parasztok a földesuraknak. A nagyobb mobilitás és a másfajta élettempó tehát sokat elvett abból a külső és belső nyomásból, amellyel az élet ránehezedett az emberre. A mobilitás humanizálta az életet.

És mégis: abban a szűkös, immobil korban megvoltak a feltételei annak, hogy az ember otthon érezze magát, ma pedig veszély fenyegeti ezeket a feltételeket. Azokban a szegényes időkben az emberek másképp viszonyultak a dolgokhoz. Nem vásárolták meg gyorsan a dolgokat, nem használták el gyorsan és nem dobták el őket. Sok mindent saját maguk állítottak elő: söprűt, gereblyét készítettek, harisnyát kötöttek, ruhát varrtak, s gyakran maguk reparálták a dolgokat, ha azok elhasználódtak. A dolgok jelentőséget nyertek attól, hogy másképp bántak velük. Az objektumok nem csupán idegen és felhasználható tárgyak voltak. Ernst Bloch gondolatát idézem föl: A haza azt jelenti, hogy az ember nem csupán emberekkel azonosul. A dolgok is közel jönnek hozzánk, hogy otthon legyünk bennük. Az objektum éppoly közel

kerül hozzánk, mint a szubjektum. – Az emberek akkoriban bizalmas viszonyban álltak a dolgokkal. Pasolini „a kenyér világának” nevezte ezt a régi és lassú világot.

Veszendőbe mennek az ember passzív erősségei: a türelem, a lassúság, a csendre való képesség, az odafigyelés, a várni tudás, az elengedés, a higgadság, s hogy két régi szót említsünk: a tisztelet és az alázat. Győzelemre vagyunk kárhozthatva.

Más érzelmek fűzték az embereket a helyekhez is ebben az immobil korban. Létezett a honvágy, az immobil korok e régi, szinte kihalt betegsége. Ma, a gyors váltások korában a helyek jelentéktelenebbé válnak, és már alig tudjuk megérteni azok szenvedését, akiket a háború után elűztek hazájukból. Ma a helyek cserélhetőek, egyszerűen azért, mert az ember gyakran cserélgeti őket. Elveszítik sajátosságukat, ezáltal azonban azt az erejüket is, hogy magukba rejtse az embert. Miből is állt egy-egy hely sajátossága? Nem csupán a táj formáiból, hanem az ott beszélt tájszólásból is, az étkezési és viselkedési szokásokból, meg az ott mesélt különös emlékekből és történetekből. A tájszólás színezte gyakran egyik településről a másikra változott. A városokban a különböző tájszólásokról lehetett felismerni a városrészeket. A magas mobilitás korában messzemenően eltűnnek ezek a sajátosságok. A tájszólásokat úgy kell ápolni, mert gyengék és muzeálisak lettek. Eltűntek a jellemző étkezési szokások is.

Az immobil világok tájai az emlékezés tájai voltak. Az emberek ismer-

ték nagyszüleik születési és halálozási adatait. Ismerték valamennyire a helység történetét, annak erkölceit és szokásait. Tudták, hol ért utol valakit különös sors: hol ért valakit bal eset, hol fulladt meg valaki. A helyek az emlékezet helyei voltak. Természetesen ennek is megvan a maga kettőssége. Az immobil helyeken a halottak túlerőbe kerülhetnek, és nyomasztóan hathatnak az emberekre a maguk életképzeléseivel és moráljával. Létezik az a hideg emlékezet is, amely megbilincseli az embereket, és megparancsolja nekik, hogy úgy gondolkodjanak és cselekedjenek, ahogy a halottak gondolkodtak és cselekedtek. De létezik az emlékezés a halottak látomásaira is, fájdalmaikra és megmeneküléseikre, amelyek tápot adnak saját reményünknek és életerőnknek. Nem létezik humanitás anélkül, hogy emlékeznénk arra, amit halottaink elszenvedtek és megáldottak!

A csekély mobilitású világ nyilvános világ volt. Az emberek találkoztak, érintkezésben álltak egymással, nem voltak névtelenek egymás számára. A bevásárlásból veszek példát. Abban a világban, ahol az egyéni közlekedés csekély volt, ahol az embereknek sem autójuk, sem jól kiépített nyilvános közlekedési rendszerük nem volt, arra kényszerültek, hogy a legközelebbi sarki boltban vásároljanak. A boltban vagy a közeli piacon megvárták, míg sorra kerülnek. Eközben más vevőkkel beszélgettek, és kicserélték az újdonságokat. Elmondták kívánságukat a kereskedőnek, vagy alkudoztak a piaci kofákkal. Ennél fogva már a vásárlás egyszerű cselekménye során számos emberi kapcsolat részesei lettek. Persze, a kapcsolat és a nyilvánosság is

semleges fogalom, és nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a modern városok névtelensége képes megvédeni az embert a kollektívum nyomásától, kíváncsiságától vagy gonoszságától. De mi a helyzet akkor, ha az ember már alig talál fórumot, olyan nyilvánosságot, amely észreveszi őt, s amelyben ő is megláthat és észrevehet másokat? Mi a helyzet akkor, ha mesterséges fórumokat kell létrehozni ahhoz, hogy ne fulladjon bele magányába – mondjuk „társadalmi találkozási pontot”, „magányos szívek bálját” vagy „kapcsolatközpontot”?

És most lássuk korunk egészen másfajta vásárlási módját. Éppen nagyobb változtatásokat hajtunk végre lakásunkban, s ehhez új bútorokat kellett vásárolnunk. Hol vásárolom meg őket? Természetesen az Ikeában. Tehát beülök az autómba, megyek vagy tíz kilométert, beállok egy hosszú autósorba, s végül megtalálom parkolóhelyemet az Ikea előtt. Sok száz emberrel együtt keresztülvonulok az eladótermeken. Egy padlófelirat közli, hogy ezeken a termeken naponta 15 ezer ember vonul keresztül. Megtalálom az árut, amelyet korábban már megjelöltem a katalógusban, egyetlen fölösleges szó nélkül kifizetem, és hamarosan otthon vagyok. Talán ötszáz vagy ezer embert is láttam, sűrűltam őket a szoros átjárókban és éreztem fizikai közelségüket. De az eladóval folytatott, rövid technikai beszélgetésen kívül senkivel sem beszéltem, és senki sem szólított meg.

A mobilitás áttekinthetlenné tudja tenni a világot. Hogy az Ikea példájánál maradjunk: Nem tudom, hol állítják elő az általam vásárolt bútorokat. Talán azért olyan olcsók ebben az áruházban, mivel alacsony béreket fizető országokban állították elő őket. Talán rabok gyártják őket semmiért, és én részese vagyok a jogtalanságnak, anélkül hogy tudnék róla. Ha a régi, immobil világban a kereskedő rosszul bánt a tanoncával, az emberek látták ezt, és megmondták neki, vagy nem vásároltak többé nála. Itt olcsón vásárolhatok ugyan, de már nem látthatom át, milyen rendszert támogatok ezzel.

Az új mobilitás nemcsak megismerhetővé teszi a világot; biztosan ezt teszi, amikor a világ minden tájáról egy pillanat alatt eljutnak hozzám a hírek, és amikor a világ olyan sarkából ér el közvetlenül vagy közvetve tudás, amelyről hatvan éve még csak nem is hallottam. A mobilitás azonban el is homályosíthatja saját világomat azzal, hogy a körülöttem

zajló folyamatokat már nem tudom értelmezni és megítélni. A világ idegenné válik számomra. A távoli közeli lesz, a közeli távolivá.

A régi paraszti világ állandó maradási kényszernek tette ki az embereket. Ez olyan immobilitás volt, amely lehúzta és megnehezítette az életet. Létezik azonban a mobilitásnak az az új és mindeddig elképzelhetetlen formája, amely elnémítja az életet. Erről akarok most szólni. Itt nemcsak arról a változásról van szó, amely lehetővé teszi számomra, hogy – elképesztő sebességgel – egyik helyről a másikra jussak. Olyan világról van szó, amelyben fáradság nélkül s egy pillanat alatt információs hálózatokba léphetek be, és magam is továbbíthatok híreket. Olyan világról van szó, amelyben gyorsan változathatom az étellel kapcsolatos döntéseimet, vallásomat, emberi kapcsolataimat. Új világ ez, amelyben az emberek még teljesen annak mámorában élnek, hogy urává lettek az időnek, valamint a külső és belső helyeknek. Mit tesz a lelkünkkel ez a villámszerű új világ?

Nemrégiben történt, hogy munkám öt nap alatt öt nagyvárosba vitt el. Egyik este Halléban voltam, ahol akkor jártam először. De csak egy szállodát láttam belőle, és a főpályaudvar körüli, autótutak által szabdalta, csúnya tájat. Éppily rövid ideig láttam ezen az úton Stuttgartot, Hofot, Berlint és Kasselt. Micsoda sértés ez a városokra nézve, hogy csak szélsőséges csökevényükben, egy szállodára és egy előadóteremre korlátozva vettem tudomásul őket! Ezek a városok semmit sem adtak nekem. Semmivel sem adósaim, mivel semmi időt nem hagytam rájuk. Nem élnek az emlékezetemben, és nincs okom arra, hogy szeressem őket. Semmit sem láttam és ismertem meg belőlük, s így nem tették számomra barátságosabbá az életet. Tudom, hol fekszik a térképen Halle; elvont tudásom van a városról, mert nem az érzékeimmel vettem észre. Az érzékietlenné tett világok azzal fenyegetnek,

Vajon útjába állhatnak-e egyének a maguk egyedi döntésével az őrző sebességnek? Nem fogják-e legázolni őket? Vagy nem maradnak-e külön kis világok, amelyek semmilyen hatással nincsenek arra a kultúrára, amelynek a sebesség a mindene?

hogy értelmetlen világokká válnak. Az érzékelés és az értelem nem csupán szógyöke révén függ össze [a németben „Sinnlichkeit” és „Sinn”, de a magyarban is, vö. észre vesz, észlel, érzékel, értelem – *A ford.*]. Létezik

egy újfajta, szinte mindenható egyidejűség, amely hazátlanná és hely nélkülivé teszi az embert. Ennek a kezdete, hogy öt nap alatt ilyen sok helyen fordulhatok meg. De mi ez ahhoz képest, hogy az új információs rendszerek révén ugyanabban az órában ott lehetek a tokiói tőzsdén, a washingtoni központi könyvtárban és az ausztráliai olimpián?! A jelen végtelenül kiterjed. Nem úgy van már, hogy az ember ma itt van, holnap ott, hanem egyidejűleg szinte mindenütt. Az ember mindenütt jelenvalóvá válik. Ezáltal azonban elveszíti „itt és most”-ját, elveszíti helyét és élményidejét. A villámszerűség és az állandóan tartó jelen a haza elvesztését, a földi tér elvesztését jelenti. Bár nem rombolják le a földi tereket, de azok elveszíti értéküket. Minden egyformává válik, minden közömbössé válik. Ki vagyok én tulajdonképpen ebben a mobilitásban és távjelenlétben? Hová tartozom, ha minden földi nehézkedést elveszítettem? Mit szeregek, és kinek vagyok lekötözöttje?

Az új villámszerűség miatt mindekelőbb az „odautazások” vesztek ki, a valahová tartó hosszú utak, a síkság fáradalmi és a vágyakozás, hogy megérkezzünk. Saint-Exupéry azt írja: „A föld többet tanít meg nekünk magunkról, mint az összes könyvek, mivel önmagunkkal szembesít minket. Az ember akkor fedezi fel magát, amikor valamilyen ellenálláshoz méri.”

Mit tudunk és mit tanulunk meg önmagunkról, amikor az új villámszerűség és az elkapkodott élet miatt megszűnik a dolgok ellenállása?

Ha kétszáz évvel ezelőtt el akartam menni Rómába, hosszú utazást kellett vállalnom. Róma nem állt bármikor rendelkezésre, télen éppúgy, mint nyáron. Ellenállást tanúsított, meg kellett hódítanom. Bírnom kellett az időjárás viszontagságait, veszélyeket kellett kiállnom. Az utazás lassan haladt, és lépésről lépésre közeledtem a városhoz, amely úti célom volt. Nem lehetett gyorsan és erőszakosan meg-

ragadni a várost, aztán birtokba venni és élvezni. Megközelítése időigényes és hosszadalmas volt. Az ember másként volt jelen Rómában, és másképpen élte meg a várost, mivel időt kellett hagynia magának a város megközelítéséhez. Róma

ellenállást tanúsított az utazóval szemben, akinek meg kellett dolgoznia ezzel az ellenállással. Ezért nemcsak Rómáról írtak beszámolókat minden korban, hanem a Rómába vezető utazásról is. Itáliai utazás c. mű-

vében az utolsó állomáson, Rómába érkezése előtt Goethe ezt írja: „Holnap este tehát Rómában! Még most is alig hiszem el, s ha ez a vágyam teljesül, mit kívánhatnék még utána!”

Az odautazás, az idő ellenállása és a távolság értékessé tette számára a várost.

Ha ma akarok Rómába menni, akkor Hamburgból két óra alatt ott lehetek, ha megvan hozzám a pénzem. A város rendelkezésemre áll. Ennek azonban következményei vannak e városhoz való viszonyunkra nézve. Megszokottabb, hétköznapi és kevésbé értékes lesz, Exupéry gondolatával: kevésbé tanít. Nem állok erotikus kapcsolatban ezzel a várossal, mivel nem lassan közeledtem hozzá, és mivel a cél előtt már nem helyezkedik el út és idő. Villámszerűen ott teremtem. Csakhogy az élet minden fontos folyamata lassú. A gyors megragadás és az ellenállásba ütköző megközelítés kiesése, a munka kiesése kevésbé fontos, közömbösebbé és kicsérélhetővé teszi a várost. Mindig urai vagyunk a helyzetnek, s a dolgok és helyek hamis közvetlenséggel mindenkor rendelkezésünkre állnak. A megközelítés útja nem a munka, hanem a vásárlás. Az élet megvásárolható, mint egy kurva. De a dolgok és a helyek így el fogják veszíteni nyelvüket és titkukat. Már nem lesz hírük számunkra, magányosan magunkra hagynak minket.

A valahová elvezető utak és a kerülőutak elkerülése vadászi és zsákmányszerző alapbeállítottságot eredményez a világgal szemben. Az „instant” („azonnali”) és az egyenes diadala ez a megfelelő idővel és minden játékos kerülővel szemben. A ha-

tékony diadala minden más életművel szemben. A világ zsákmányává válik, többé már nem nővérünk, vigasztalónk vagy szépségünk.

A villámszerűség és a közvetlen megragadás mozgása természetesen nem kíméli az emberek egymás közti kapcsolatait sem. Mi lesz a barátságból, az erotikából, a házasságból, ha a kerülőket nem ismerő és otromba közvetlenség diktálja az emberek egymáshoz való viszonyát? Megmarad-e még a szerelmi játék gyönyörű kifejezése, vagy az erotika is lefokozódik, és abban vezetődik le, hogy lefekszünk egymással? Azon vagyunk, hogy minden területen az élet nagy Don Juanjaiként szerezzünk gyakorlatot. Don Juan azonban nem volt szerető. Mániákusan hajszolt, halálfélelemtől megszállt ember volt. Tőle nincs mit tanulunk.

Talán újra meg kell becsülnünk az aszkézis régi szavát. Nem a régi áldozati aszkézisre gondolok, amellyel az ember kivágja életének legjavát, hogy odaadja egy éhes istennek. Az egyszerűségekre gondolok, amely lehetővé teszi számunkra, hogy erotikusan közeledjünk az élethez. Hogy a szellemi, fizikai és helyhez kötődő immobilitás rövidlátóvá és esetlenné teszi az embert, tudjuk. De hogy az Istenéhez hasonló villámszerűség és mindenütt jelenvalóság is fölzabálhatja a lelket, ezt még ezután kell megtanulnunk. A bőség szétrombolja az intenzitást. Ez a tétel mindenütt érvényes. A határtalan mobilitás is zavarja az élet intenzitását, az észlelési képességet, a kapcsolatokra való képességet és az élvezés képességét. Érzékietlenül teszi az életet. Az érzékietlen világ azonban értelmetlen világ.

A száguldó mobilitásnak nincs célja. Maga a mozgás számít már célnak és tartalomnak. A mozgás pótolja a szellemet. Az örült száguldás nem véletlenül az egyik kifejezése a gyors helyváltoztatásnak, hiszen egyúttal az őrzöngés, a téboly kifejezése is. [A németben ugyanaz a „rasen” ige fejezi ki a száguldást és az őrzöngést. – *A ford.*] Ettől az új villámszerűségtől veszendőbe megy a passzivitás erőnye. Az az aktivitás azonban, amely nem ismeri a passzivitás művészetét, megdondolatlanná, céltalanná és irgalmatlanná válik. Veszendőbe mennek az ember passzív erősségei: a türelem, a lassúság, a csendre való képesség, az odafigyelés, a várni tudás, az elengedés, a higgadság, s hogy két régi szót említsünk: a tisztelet és az alázat. Győzelemre vagyunk kárhóztatva; olyan győzelmekre, amelyek tönkretesznek minket magunkat és gyermekeink világát is.

Egy új aszkézisért szállok síkra, és megkérdem magamtól, mennyire tehetetlen ez a kiút. Ezt az aszkézis melletti döntést egyének hozzák meg; egyedi, és egyáltalán nem politikai megoldása ez a problémának. De vajon útjába állhatnak-e egyének a maguk egyedi döntésével az őrzöngő sebességnek? Nem fogják-e legázolni őket? Vagy nem maradnak-e külön kis világok, amelyek semmilyen hatással nincsenek arra a kultúrára, amelynek a sebesség a mindene?

Ez a siker kérdése. Nem hiszem azonban, hogy a siker az egyetlen kategória, amelyhez viselkedésünket mérnünk kell. Alkalmilag ellen kell állnunk, noha az ellenállást legázolhatják, s így az hatástalan lehet. Saját méltóságunknak tartozunk azzal, hogy ne vegyünk részt továbbra is gyermekeink világának lerombolásában, még akkor se, ha vonakodásunk sikertelen marad. De mi lesz akkor? Az emberek olykor csak a katasztrófából tanulnak. Olykor még abból sem. Milyen higgadtan beszélünk a klímakatasztrófákról, a Föld felmelegedéséről, a természetes erőforrások kimerüléséről, a táj elsivatagosodásáról! Unokáink egyszer talán el fogják átkozni a „totális mobilizálás” (Ernst Jünger, 1931) élvezetét. Ez pesszimizmisan hangzik, s én valóban pesszimista vagyok. Fő hibáink azonban nem a pesszimizmus, hanem a naivitás, és a társadalom megtérése talán azzal kezdődik, hogy képesek vagyunk megrettenni attól, ami ránk vár.

Forrás: Publik-Forum, 2002/1

